

УДК 330.342.146:314.17:332.1

С. О. Цапок, В. Я. Бідак

Вплив демографічного розвитку на якість трудового потенціалу регіональних суспільних систем

Аналізуються сучасні тенденції соціально-демографічного розвитку України та її регіонів, обстоюється теза про першочергову необхідність покращання якісних параметрів деморозвитку за умов всезагальної глобалізації та зростання міграційної активності населення. Намічено низку підходів та практичних заходів щодо вдосконалення соціально-демографічної ситуації, зокрема на регіональному рівні функціонування суспільних систем.

Ключові слова: якісні характеристики трудового потенціалу, суспільні системи, тип відтворення населення, міграційні процеси.

Вибір країною інформаційно-інноваційної моделі розвитку зумовлює нагальну необхідність призупинення подальших втрат, насамперед якісних характеристик інтелектуального потенціалу як вищого прояву людського потенціалу загалом. У зв'язку з цим у країні в основу здійснення соціальної політики, в т.ч. й на регіональному рівні, повинні бути покладені заходи, спрямовані на подолання соціально-економічних, інформаційних, освітніх, культурних, соціально-психологічних розривів, на функціонування потенціалу суспільних систем усіх рівнів за рахунок пріоритетного розвитку його якісної визначеності, на реальну спроможність інтелектуального потенціалу трансформуватися в інтелектуальний капітал, який би високо котирувався не тільки на внутрішньому, але й на зовнішніх ринках, що апріорі досягалося б забезпеченням відповідного рівня загальної та професійної підготовки, а також заходами, спрямованими на зміцнення здоров'я населення і його стабільної підтримки, а отже, сприяло б швидшому виходу з соціально-економічної кризи [1, с. 29].

Разом з тим діалектика суспільного поступу переконливо свідчить, що не слід нехтувати й кількісними показниками цих ресурсів. Незавершеність реформування вітчизняної економіки на ринкових засадах, невисокий рівень оплати праці багатьох професійних груп, відсутність належної кількості привабливих робочих місць призводять до надмірної тимчасової, а подеколи й незворотної еміграції не тільки висококваліфікованих фахівців, а й представників масових робітничих професій. Однак справжні обсяги трудової еміграції (через її здебільшого нелегальний характер) тривалий час були по суті невідомими і оцінювались від 3 до 7 млн. осіб. За деякими даними, в самій лише Росії перебувало 2,8 млн. українських гастарбайтерів. При цьому різко домінували нелегальні мігранти, частка яких складала, наприклад, в Італії – понад 60%, Росії – 91,5%, Польщі – 95,5%. Обнадійливим за таких обставин можна вважати хіба що той факт, що 80% вимушених мігрантів мали наміри повернутися в Україну за поліпшення в ній загальної соціально-економічної ситуації. Слід зауважити, що одночасно існує точка зору, згідно з якою чисельність українських емігрантів здебільшого

не перевищувала 1,5 млн. осіб [2, с. 3]. Посилена реальна (і потенційна) трудова міграція ще більше загострює демографічну складову кризової соціально-економічної напруженості в країні. Складається своєрідний парадокс: вітчизняний господарський комплекс практично нездатний працевлаштувати носіїв трудового потенціалу, обсяг якого систематично зменшується. Цей факт додатково свідчить про вагомість (за певних умов – винятковість) демографічних чинників суспільної динаміки. Іншими словами, народонаселення в усій повноті його характеристик у кінцевому підсумку завжди залишатиметься головною передумовою та детермінантною базою поступального розвитку всіх суспільних систем.

Побудова в Україні суспільства принципово нового типу повинна опиратися на неухильне зростання його інтелектуальних спроможностей, нарощування кількісних та якісних показників інтелектуальної еліти, аж до формування необхідного її управлінського ядра при одночасному зростанні вимог до професійно-кваліфікаційних властивостей виконавчої частки зайнятого населення. У перспективі виконавча діяльність ще більше набуватиме ознак креативності, в результаті чого суспільство поступово позбуватиметься прямої залежності саме від кількісної визначеності людського потенціалу. Однак вона завжди зберігатиме свою значущість як матеріальна основа, джерело поповнення тієї частини людських ресурсів, яка уособлює і безпосередньо творить інтелектуальний потенціал.

Визначальним для нашого часу є сучасний (раціональний) тип відтворення народонаселення, перехід до якого розпочався орієнтовно в 20-х роках минулого століття. Становлення цього типу було внутрішньо суперечливим, неоднозначним процесом. Демографічній науці довелося обґрунтовувати (залежно від коефіцієнтів народжуваності) чотири фази демографічного переходу до сучасного типу відтворення населення [3, с. 115]. Аналізуючи деморозвиток загальнонаціональної та регіональних суспільних систем України впродовж останніх кількох десятиліть, можна однозначно стверджувати, що в них завершився перехід до сучасного типу відтворення народонаселення. Проте, починаючи з 1993 р., демопроекти в Україні та деяких інших постсоціалістичних країнах набули настільки своєрідної специфіки, що змусило нас висунути припущення про можливість у демографічному переході за певних умов вияву ще п'ятої, додаткової фази, яку можна умовно назвати «ультра парадоксальною» [4, с. 35]. Її характерною ознакою є різке переважаєння коефіцієнта смертності над коефіцієнтом народжуваності, внаслідок чого встановлюється стійка (з періодичним зростанням) депопуляція населення. За таких умов надзвичайно важко скласти на тривалу перспективу прогноз розвитку населення цих країн та територій. Не виключається навіть такий перебіг подій, коли демографічний розвиток в них може цілком залежати від припливу робочої сили ззовні, тобто від міграційних процесів.

Дослідження різних аспектів деморозвитку, його діалектичного взаємозв'язку з соціально-економічними умовами життя людей здавна є предметом наукових зацікавлень вітчизняних (Е. М. Лібанова, І. К. Бондар, Т. А. Заяць, В. І. Куценко, О. А. Малиновська, А. М. Новікова, І. М. Прибиткова, У. Я. Садова та ін.) і зарубіжних (Ж. А. Зайончковська, А. Я. Кваша, Л. Л. Рибаківський та ін.) вчених. При цьому науковці не обмежувалися суто теоретичними побудовами, а органічно у своїх працях пов'язували демографічний та соціально-економічний розвиток, обстоювали тезу про їх відносну самостійність, а також запропонували низку принципів теоретико-методологічних уточнень та практичних заходів щодо розвитку народонаселення, закономірностей його відтворення і функціонування, зокрема в умовах тотальної глобалізації, нарощування обсягу міждержавних і міжконтинентальних міграційних потоків.

В Україні перехід до сучасного типу відтворення населення здійснювався здебільшого за класичним варіантом: систематичне зниження народжуваності при одночасному зростанні смертності та закономірному зниженні природного приросту населення, який, починаючи з середини 90-х років, набув однозначно від'ємного значення. Загалом, Україна з території зі значним приростом населення у минулому поступово трансформувалася в країну з незначним, а згодом – з від'ємним природним приростом. Після початку явної депопуляції населення (1993 р.) чисельність мешканців скоротилась на понад 6,4 млн. осіб (з 52,2 млн. до 45,78 млн. у 2010 р.), тобто на 12,3%. Спочатку населення щорічно скорочувалося у середньому на 400 тис. осіб. Останнім часом зафіксовано незначне переважання народжуваності над смертністю в трьох адміністративно-територіальних одиницях (Закарпаття, Рівненська область, м. Київ) з 27 регіонів країни, а обсяг депопуляції знизився до майже 200 тис.

Досить виразно перспективи деморозвитку України простежуються у порівнянні з іншими державами Європи та світу в табл. 1, дані якої стосуються динаміки природного приросту їх населення з 1990 по 2010 р. Так, станом на початок 2009 р. природний приріст населення в Україні виявився максимально низьким (-5,3‰) серед усіх країн, які піддавалися аналізу за цим показником.

Загалом, несприятлива демографічна ситуація притаманна не тільки для цілої країни, але й для практично усіх її регіонів. Про це переконливо свідчать, зокрема, такі дані. Всього за дев'ять років, що минули після першого Всеукраїнського перепису, населення України скоротилось на 5,7% (з 48,56 млн. до 45,778 млн. осіб), тоді як населення основних регіонів змінилося наступним чином: Центральний регіон, що об'єднує дев'ять областей та м. Київ – з 15,724 млн. до 14,806 млн. осіб (зменшення на 5,8%); Східний (три області) – з 10,299 млн. до 9,479 млн. осіб (на 7,9%); Південний (п'ять областей, АР Крим та м. Севастополь) – з 12,801 млн. до 12,172 млн. осіб (на 4,9%); Західний (сім областей) – з 9,592 млн. до 9,349 млн. осіб (зменшення на 2,5%) [5, с. 23].

Таблиця 1

Загальний коефіцієнт природного приросту населення в Україні та деяких зарубіжних країнах (на 1000 населення)

Країни	Роки									
	1990	1995	2000	2003	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Україна	0,5	-5,8	-7,6	-7,5	-7,6	-6,4	-6,2	-5,3	-4,2	-4,4
Країни СНД:										
Білорусь	3,2	-3,2	-4,1	-5,5	-4,9	-4,7	-4,5	-4,3	-4,2	-4,1
Молдова	8,0	0,8	-1,4	-1,2	-0,4	-0,2	0,0	0,2	0,3	0,4
Рос. Федерація	2,2	-5,7	-6,5	-6,2	-5,3	-5,2	-5,1	-5,0	-5,0	-4,9
Країни Європи:										
Болгарія	-0,4	-5,2	-4,8	-4,6	-4,6	-4,6	-4,7	-4,7	-4,8	-4,9
Велика Британія	2,7	1,5	1,1	1,4	2,3	2,9	3,2	3,1	3,1	3,0
Іспанія	1,7	0,4	1,0	1,4	1,8	2,5	2,3	2,9	2,6	2,2
Італія	0,4	-0,5	-0,2	-0,8	-0,3	0,0	-0,2	-0,1	-0,4	-0,5
Німеччина	-0,1	-1,5	-0,9	-1,8	-1,8	-2,2	-1,7	-2,3	-2,4	-2,5
Польща	4,1	1,2	0,3	-0,12	-0,12	-0,04	0,0	0,02	-0,01	-0,06
Франція	4,2	3,7	4,3	3,8	4,3	4,7	4,5	4,25	4,01	3,78

* Статистичний щорічник України за 2010 р. – К. : Август Трейд, 2011. – С. 534-535.

Як видно, регіони України, а отже й суспільні системи відповідного рівня, незважаючи на певне вирівнювання демографічної ситуації в масштабах усєї країни, все ще продовжують суттєво диференціюватися за відтворенням їх населення. Зокрема, незначні переваги деморозвитку (менші обсяги депопуляції) продовжують зберігатися в більшості областей Західного регіону: всього темпи депопуляції в них, наприклад, виявились удвічі меншими порівняно зі всією країною та майже втричі порівняно зі Східним регіоном. Однак ці переваги Західного регіону за умов непослідовності проведення економічних реформ обернулись для нього найвищим рівнем безробіття населення. Якщо у 2010 р. рівень безробіття серед осіб у віці 15-70 років за методологією МОП по країні складав 8,1%, то в областях Західного регіону він (крім Львівщини) був істотно вищим: від 8,2% у Івано-Франківській області до 11,4% – у Рівненській. У той саме час в областях Східного регіону рівень безробіття коливався в інтервалі від 7,2 до 8,4% [5, с. 363].

Як свідчать дані Доповіді ПРООН про розвиток людини, що була опублікована в 2009 р. [6, с. 171-175], за рівнем розвитку ІРЛП Україна опинилась уже на 85 місці (табл. 2). При цьому індекс розвитку людського потенціалу оцінювався за такими компонентами: очікувана тривалість життя при народженні (років), рівень грамотності дорослого населення – 15 років та старше (%), ВВП на душу населення (в доларах США). Загалом ІРЛП визначався для 182 країн, з яких 38 віднесені до держав з дуже високим рівнем розвитку людського потенціалу, 45 – з високим рівнем, 75 – середнім та 24 – з низьким рівнем розвитку. Окрім того, по 12-и інших країнах компоненти, що входили при оцінці до складу ІРЛП,

Таблиця 2

Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) і його компоненти

Рейтинг країни за ІРЛП	Значення ІРЛП	Очікувана тривалість життя при народженні (в роках)	Індекс рівня освіти	ВВП на душу населення (в доларах США)
Країни з дуже високим рівнем розвитку людського потенціалу				
1. Норвегія	0,971	80,5	0,989	53433
7. Швеція	0,963	80,8	0,974	36712
8. Франція	0,961	81,0	0,978	33674
15. Іспанія	0,955	80,7	0,975	31560
18. Італія	0,951	81,1	0,965	30353
21. Великобританія	0,947	79,3	0,957	35130
22. Німеччина	0,947	79,8	0,954	34401
34. Португалія	0,909	78,6	0,929	22765
Країни з високим рівнем розвитку людського потенціалу				
41. Польща	0,880	75,5	0,952	15987
46. Литва	0,870	71,8	0,968	17575
68. Білорусь	0,826	69,0	0,961	10841
71. Рос. Федерація	0,817	66,2	0,933	14690
Країни з середнім рівнем розвитку людського потенціалу				
84. Вірменія	0,798	73,6	0,909	5693
85. Україна	0,796	68,2	0,961	6914
89. Грузія	0,778	71,6	0,916	4662
117. Молдова	0,720	68,3	0,899	2551

* Доклад о развитии человека 2009. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/development/hdr/2009/hdr_2009_indicators.pdf. – (С. 171-175).

не були відображені в повному обсязі. Оскільки рівень грамотності дорослих обчислювався за різними методиками, в таблиці наводиться перерахований індекс рівня освіти. З показників таблиці видно, що за рівнем розвитку ІРЛП Україна почала поступатися не тільки економічно розвиненим державам Європи, але й деяким постсоціалістичним та пострадянським країнам.

Причиною цього значною мірою є загальна захворюваність у країні, високий рівень смертності населення у працездатному віці. Медична статистика реєструє захворюваність за класами хвороб (найчастіше виділяються 15 головних нозологічних одиниць), причому фіксується вона як в абсолютних значеннях, так і в кількості вперше зареєстрованих випадків на 100 тис. населення. Аналіз захворюваності населення України з 1990 по 2009 рр. свідчить, що вона зросла за більшістю, а саме за 10 позиціями.

У країні та її регіонах постійно скорочується частка умовно здорових людей. Якщо на початку 90-х років до цієї категорії зараховували понад 60% населення, то впродовж десятиліття вона скоротилась до 39,6% [7, с. 28]. Цьому, насамперед, сприяє поширеність низки особливо небезпечних захворювань, що руйнівним чином впливають на відтворення людського потенціалу. Зокрема, з 1995 по 2010 р. кількість ВІЛ-інфікованих, що перебували на обліку в медичних закладах, зросла у 73,7 разу (з 1,5 до 110,5 тис. осіб), а безпосередньо хворих на СНІД – у 128 разів (з 0,1 до 12,8 осіб на 100 тис. населення). За вказаний проміжок часу кількість хворих на активний туберкульоз із вперше встановленим діагнозом зросла з 21,5 до 31,3 тис. осіб, або приблизно у 1,5 разу. На початок 2010 р. кількість хворих на активний туберкульоз, що перебували на обліку в медичних закладах, становила 78,6 тис. осіб (у 2003 р. – 141 тис.). До цього слід додати ще 2,71 млн. інвалідів, майже 1,17 млн. хворих на різні розлади психіки та поведінки, а також 989 тис. хворих на злоякісні новоутворення [5, с. 459-468].

Зазначимо, що країни світу надзвичайно диференціюються за витратами на охорону здоров'я, незалежно від того, яке джерело (держава чи приватні організації) цих витрат. Сумарно витрати на охорону здоров'я (за даними, опублікованими в 2007 р.) в економічно розвинених державах складала не менше 7-8% від внутрішнього валового продукту, досягаючи свого максимуму в США (15,4%), Швейцарії (11,5%) та Німеччині (10,6%). Суттєво нижчими ці витрати були в країнах Східної Європи та колишніх республіках СРСР. Так, в Україні витрати на охорону здоров'я складала 6,5% від ВВП, що приблизно в 1,5-2,5 разу менше у порівнянні з країнами, які мають високий рівень розвитку людського потенціалу [8, с. 247-250].

У цілому, аналіз особливостей новітнього деморозвитку України та її регіонів свідчить, що вітчизняні суспільні системи усіх рівнів організації перейшли до сучасного типу відтворення населення, який і на віддалену перспективу залишиться від'ємним. При цьому певний проміжок часу зберігатиметься диференціація регіонів за природним приростом їх населення. Так, за станом на початок 2010 р. природний приріст населення країни складав -4,4‰, тоді як у Західному регіоні коливався в інтервалі від 2,7‰ (Закарпаття) до -3,5‰ (Тернопільська область). В інших регіонах фіксувалась значно складніша ситуація: в Центральному регіоні (без м. Києва) природний приріст складав від -4,9‰ (Хмельниччина) до -10,5‰ (Чернігівська область); Східному – від -5,7‰ до -7,8‰; Південному – від -2,2 до -5,8‰. Значною мірою подібна диференціація регіонів детермінується як віковою структурою їх населення, станом здоров'я, так і обсягом міграційних потоків.

Всього в 2010 р. усі напрямки міграції в Україні характеризувались такими даними: число прибулих – 683,4 тис. осіб; число вибулих – 667,3 тис.; сальдо

міграції – 16,1 тис. Абсолютна більшість зареєстрованих мігрантів припадала на внутрішньорегіональну та міжрегіональну міграції, тоді як міждержавним обміном населення (з країнами СНД та іншими державами), згідно з офіційною статистикою, було охоплено порівняно невеликий контингент мешканців (всього прибуло в Україну 30,8 тис. осіб, вибуло – майже 14,7 тис., що становить лише 5,1% від загальної кількості осіб, охоплених усіма видами міграції). Значна частка міждержавних мігрантів припадає на області Західного регіону: внаслідок цього виду міграції населення, наприклад, Львівської області скоротилося на 58 осіб, Рівненської – на 77 осіб, Закарпатської – на 60 осіб. У той самий час у низці інших регіонів країни сальдо міграції було здебільшого позитивним і характеризувалось значнішими абсолютними показниками, які склали, зокрема, в Донецькій області понад 1000 осіб, Харківській – 617 осіб, м. Києві – 2,2 тис., АР Крим – 2,3 тис., в Одеській – навіть 2,9 тис. осіб [5, с. 347]. Зауважимо, що у 2007 р. сальдо міждержавної міграції досягло на Одещині майже 11 тис. осіб.

Очевидно, наведені цифри стосуються лише осіб, що назавжди змінюють країну проживання, тобто зовсім не враховують тимчасової міграції робочої сили, обсяги якої майже не піддаються обчисленню і, як було сказано вище, нараховують мільйони осіб. Як правило, це особи працездатного віку і часто – представники важливих професійних груп, що не знаходять адекватного застосування своєї праці на Батьківщині. Все це ще раз підтверджує необхідність здійснення загальнодержавної та регіональної (включаючи і Західний регіон) політики, спрямованої на покращання якісних параметрів носіїв людського потенціалу, їх соціальний захист. Загалом, умови соціально-економічної кризи спричинятимуть подальше зростання міграційних потоків усіх різновидів, а міграція робочої сили все більше перетворюватиметься на один з визначальних чинників деморозвитку. Так, в останні роки у Львівській області на міграційне скорочення припадала приблизно сьома частина (14%) загального зменшення населення.

У зв'язку із загостренням демографічної складової кризових явищ у країні та її регіонах, перш за все, увагу слід акцентувати на реформуванні системи охорони здоров'я, що за умов побудови суспільства інформаційно-інноваційного типу набуло першочергового значення, оскільки завдяки цьому країна може значно пом'якшити негативні явища демографічної природи, попередити глибокі незворотні наслідки в економічному, соціальному і духовному розвитку нації, які виступають дестабілізуючими чинниками суспільно-політичного життя, створюють небезпеку державним інтересам країни [9, с. 6].

У контексті необхідності та обов'язковості реформування системи охорони здоров'я в країні та її регіонах повчальним може бути використання зарубіжного досвіду. Річ у тім, що в нинішніх умовах традиційна лікувальна медицина переживає суттєві фінансові труднощі, спричинені постійним зростанням обсягу інвестицій на боротьбу з численними захворюваннями при одночасному зниженні її ефективності. Закономірно в економічно розвинених країнах стала поступова переорієнтація з лікувальної медицини на т.зв. громадську охорону здоров'я [10].

Неабияке значення має розроблена Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України Концепція демографічного розвитку України на 2005-2015 рр., де наводиться детальний перелік завдань регіонального деморозвитку, що стосуються: а) підвищення якості життя, зменшення соціально детермінованих відмінностей у захворюваності та смертності населення; б) здійснення відповідних організаційних та профілактичних заходів щодо зміцнення й охорони здоров'я на суспільному рівні; в) стимулювання позитивних зрушень у поведінці та

способі життя людей на індивідуальному рівні [11, с. 12-16]. У цілому ж шляхи реформування вітчизняної системи охорони здоров'я повинні розглядатися як необхідні елементи соціальної політики держави на різних рівнях її реалізації, покликані сприяти нівеляції у перспективі негативних тенденцій сучасного деморозвитку, відтворенню і (по можливості) нарощуванню якісної визначеності людського потенціалу в кожній регіональній суспільній системі.

Інший важливий напрямок здійснення на регіональному рівні демографічної політики, націленої на покращання якісних параметрів населення, стосується вдосконалення системи освіти, впорядкування в кожній адміністративно-територіальній одиниці наявної мережі навчальних закладів з тим, щоб вони були спроможними задовольнити принаймні на близьку перспективу її господарський комплекс у необхідній кількості працівників належного рівня кваліфікації.

І, насамкінець, упродовж останніх років у країні назріла потреба розробки та втілення в життя як загальнонаціональної, так і регіональної міграційної політики, метою якої мають стати конкретні заходи, спрямовані на збереження в кожній суспільній системі вже сформованого людського, особливо інтелектуального, потенціалу. Внаслідок синхронізації цілей і завдань соціально-економічного та демографічного розвитку кожного регіону міграція носіїв людського потенціалу, насамперед міждержавна, повинна втратити свій деструктивний вплив на формування поточної демографічної ситуації, систематично набуваючи ознак (завдяки поверненню у регіони тимчасових вітчизняних мігрантів з-за кордону та залученню до економічної діяльності після подолання фінансово-економічних кризових напружень іноземної висококваліфікованої робочої сили) стабілізуючого чинника подальшого прогресивного розвитку територій. Таким чином, міжрегіональна диференціація демографічної ситуації зумовлена комплексним впливом різноманітних економічних, політичних, природно-географічних, міграційних та інших факторів, зокрема таких, як ступінь розвитку господарської та соціальної інфраструктури, рівень та якість життя населення, специфіка ринків праці, структура виробництва та ін. Подолання кризи і досягнення сталого демографічного розвитку, нормалізація відтворення населення кожної суспільної системи є тривалим і складним процесом, а вихід із ситуації, що склалася, полягає не стільки в подоланні депопуляції, скільки у підвищенні якості життя населення, збереженні та відтворенні його життєвого і трудового потенціалу [12]. Загалом, перехід країни до задекларованого типу суспільства з пріоритетним вітчизняним інноваційним забезпеченням його розвитку не повинен орієнтуватися на одномоментну вигоду, нехтувати соціогуманістичними цінностями щодо суспільного прогресу, орієнтаціями на можливість побудови в майбутньому більш справедливої і соціально орієнтованої економіки. При цьому аксіоматичного значення набуває не лише твердження, що Україна та її регіони не мають альтернативи випереджувальній стратегії розвитку, але й те, що ця стратегія на всіх рівнях організації і функціонування суспільних систем буде реалізовуватися тим успішніше, чим повніше спиратиметься на державні економічні механізми та важелі гуманізації суспільного поступу, завдяки чому інтелектуальний потенціал трансформуватиметься в інтелектуальний капітал з органічним наповненням останнього глибокою якісною спрямованістю.

Список використаних джерел

1. Державні економічні механізми та важелі гуманізації суспільства / під ред. І. К. Бондар. – К. : Вид. дім «Корпорація», 2008. – 393 с.

2. Лібанова Е. М. Вступ. Міграція населення в контексті соціально-економічного розвитку / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – №1(11). – С. 3-4.
3. Демографический энциклопедический словарь. – М. : СЭ, 1985. – 608 с.
4. Цапок С. О. Народонаселення – головна передумова становлення трудового потенціалу суспільства / С. О. Цапок, Л. С. Ноджак // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 29-38.
5. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К. : Август Трейд, 2011. – 560 с.
6. Доклад о развитии человека 2009. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/development/hdr/2009/hdr_2009_indicators.pdf. – (С. 171-175).
7. Новіков В. М. Соціальна інфраструктура як фактор збереження демографічного потенціалу країни / В. М. Новіков // Демографія та соціальна політика. – 2004. – № 1-2. – С. 27-37.
8. Доклад о развитии человека 2007/2008. – Режим доступа : http://www.un.org/russian/esa/hdr/2007/hdr_20072008_indicators.pdf. – (С. 192, 243-250).
9. Пирожков С. І. Демографічний фактор у глобальній стратегії розвитку України / С. І. Пирожков // Демографія та соціальна політика. – 2004. – № 1-2. – С. 5-20.
10. Отчет о мировом развитии – 1993. Инвестиции в здравоохранение. – Вашингтон, 1993. – 240 с.
11. Концепція демографічного розвитку України на 2005-2015 рр. – К. : ІДСД НАН України, 2004. – С. 12-16.
12. Стратегія демографічного розвитку в період до 2015 року. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=879-2006-%EF&p=1274093736267014>.

Цапок С. А., Бидак В. Я. Влияние демографического развития на качество трудового потенциала региональных общественных систем.

Анализируются современные тенденции социально-демографического развития Украины и ее регионов, отстаивается тезис о первоочередной необходимости улучшения качественных параметров демографического развития в условиях глобализации и роста миграционной активности населения. Намечен ряд подходов и мероприятий по совершенствованию социально-демографической ситуации, в том числе на региональном уровне функционирования общественных систем.

Ключевые слова: качественные характеристики трудового потенциала, общественные системы, тип воспроизводства населения, миграционные процессы.

Tsapok S. O., Bidak V. Ya. The Influence of Demographic Development on the Quality of the Labor Potential of Regional Social Systems.

Modern tendencies of social-demographic development of Ukraine and its regions are analyzed; the thesis about the primary necessity of improvement of quality parameters of demographic development in the conditions of globalization and growth of migratory activity of population is defended. The range of approaches and measures on improvement of social-demographic situation is set on, at regional level of public systems' functioning as well.

Key words: quality descriptions of labor potential, public systems, type of reproduction of population, migratory processes.

Надійшло 22.11.2011 р.